

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ СТАТИСТИКИ В УКРАЇНІ

Основні завдання освітньої статистики

Управління сферою освіти в умовах кардинальних реформ має базуватись на якомога повнішій і достовірній статистичній інформації. Порівняльний аналіз стану української освітньої статистики свідчить про суттєве відставання України від розвинених країн [1].

Завдання створення сучасної освітньої статистики покладено на державну наукову установу «Інститут освітньої аналітики», що покликана сформувати систему якісної статистики для всіх рівнів освіти, удосконалення процедур її збору, отримання повної інформаційної картини функціонування системи освіти, створення аналітичних матеріалів.

Рішення Світового банку про надання гранту Україні на розбудову спроможності освітньої статистики дало значний поштовх розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення управління українською освітою.

Окреслимо найбільш нагальні завдання розвитку освітньої сфери в Україні, виконання яких потребує якісної статистики.

1. Справедливий розподіл бюджетних коштів у сфері вищої освіти.

Сьогодні в Україні доволі гостро стоїть проблема якості вищої освіти. Однак усталені фінансові механізми не стимулюють покращення якості, держава досі «утримує заклади вищої освіти» замість оплачувати здобуття освіти, тобто, надання освітніх послуг.

Це хибна методологія фінансування, за якої державні витрати не завжди відповідають якості освітніх послуг. В силу багатьох змін, які відбуваються, вищі

навчальні заклади України знаходяться в стані глобальної конкуренції із закладами інших країн, а не тільки конкурують між собою. Тому державні ВНЗ повинні змінити свої підходи до надання освітніх послуг. Організаційно це може бути забезпечено, зокрема, зміною їх статусу бюджетних установ на статус державних неприбуткових організацій, що надасть вищим начальним закладам реальну фінансову автономію. Зараз МОНУ спільно з Комітетом Верховної ради з питань науки і освіти працюють над відповідними змінами до Закону України «Про вищу освіту», Податкового та Бюджетного кодексів.

Суть нових підходів до фінансування вищої освіти полягатиме в переході до розподілу бюджетних коштів за формулою, в якій враховуватиметься результативність діяльності закладу вищої освіти (ЗВО). Фінансування за розробленою формулою та новий статус ЗВО потребуватиме нового фінансового менеджменту в українських університетах.

В контексті зазначеного необхідно переглянути систему освітніх статистичних показників, які подаються закладами вищої освіти, розширити їх склад за рахунок фінансових показників, передбачити адміністративну відповідальність за достовірність наданих даних. Для цього необхідно внести зміни до Закону України «Про вищу освіту», інших нормативних актів, щоб нова система статистичних показників була дієвою і надавала можливість періодичного інформативного моніторингу стану вищої освіти в Україні.

2. Забезпечення якості освіти з урахуванням регіональних особливостей та формування доданої освітньої вартості (цінності), що отримується в закладах освіти.

Освіта є потужним чинником розвитку людського капіталу. Проте для забезпечення такого розвитку необхідним є забезпечення потрібного рівня доступу населення до освіти і, особливо, забезпечення належної якості освіти.

Аналіз освітнього сектору в країнах, що розвиваються та в Україні, здійснений міжнародними експертами, засвідчує: показники якості освіти в таких країнах набагато гірші, ніж кількісні показники, за якими ці країни переважно звітують [2].

Розширюючи перелік статистичних показників, які необхідно збирати від закладів освіти, необхідно чітко визначитись з переліком показників якості освіти, а також показників, які дадуть змогу контролювати прогрес набуття компетентностей здобувачами освіти.

3. Доступність високоякісної освіти.

На сьогодні різні групи представників освітнього середовища стверджують про посилення нерівності у доступі до якісної освіти, надмірну комерціалізацію освітніх послуг. Необхідно переглянути склад статистичних освітніх даних з цієї позиції. Ми повинні мати детальну інформацію, яка відображала

б перебіг зазначених процесів та давала б змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення.

4. Відповідність освіти потребам ринку праці.

Дисбаланс між ринком праці й діяльністю сфери освіти сьогодні досягнув критичного рівня. Ринку праці не вистачає кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів, які можуть поповнити реальний сектор економіки. Конституція України гарантує право кожного громадянина на доступність якісної освіти, проте ми повинні обґрунтовано визначити, які саме спеціальності найбільше потребують бюджетної підтримки. І тут також ефективні рішення пов'язані із наявністю достовірних статистичних даних, аналітикою процесів на ринку праці.

5. Забезпечення прозорості процедур ліцензування/акредитації.

Міністерством освіти і науки України планується запуск найближчим часом прозорого сервісу ліцензування закладів освіти на основі Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО). Передбачається також здійснити низку заходів для забезпечення прозорих процедур акредитації навчальних закладів. Достовірна статистика про склад науково-педагогічних колективів, матеріально-технічну базу навчальних закладів суттєво спростить ці процеси.

Міжнародні вимоги до освітньої статистики

При розбудові інформаційно-аналітичної системи освіти, зокрема, існуючої «Державної інформаційної системи освіти» (ДІСО) та вдосконаленні української системи освітньої статистики варто широко враховувати кращі практики і досягнення міжнародних інституцій. Зокрема, доцільно згадати Інститут статистики ЮНЕСКО [3], який на сьогодні є найбільш повним джерелом статистики освіти в світі. Інститут запровадив низку нових даних та міжнародних стандартів у галузі науки, культури та

комунікацій. За допомогою мережі статистичних консультантів, які розосереджені у всьому світі, забезпечується підвищення якості та використання даних на національному та міжнародному рівнях. Інститутом статистики ЮНЕСКО забезпечується розроблення відповідних методик та стандартів; на їх основі здійснюється посилення національного потенціалу у виробництві та використанні даних; посилення та сприяння аналізу з використанням даних для формування освітньої політики.

Середньострокова стратегія розвитку статистики, представлена Інститутом статистики ЮНЕСКО і схвалена виконавчою радою організації, передбачає, відповідно до Програми сталого розвитку ООН до 2030 року, розроблення нової системи показників освіти, в т.ч. показників якості освіти, та сприяння використанню та аналізу даних; розроблення міжнародної статистики про результати навчання; розроблення міжнародної статистики у сфері науки, техніки та інновацій; культури; комунікацій й інформації; посиленні наскрізної статистичної діяльності.

Серед пріоритетів Інституту на 2014-2021 роки, пріоритетом номер один є статистика розвитку людини, яка включає в себе показники, що відображають:

- 1) гендерну рівність;
- 2) якість базової освіти;

3) доступ до середньої освіти, підвищення кваліфікації та вищої освіти;

4) статистику наукових досліджень, технологій та інновацій;

5) культуру та розвиток;

6) інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) у сфері освіти.

Основні розділи, які мають охоплюватися освітньою статистикою сьогодні, це:

1. Навчальні заклади

- Приміщення

- Обладнання

- Персонал

2. Фінансування освіти

- Державне

- Місцеве

- Приватне

3. Навчальні досягнення

- Учні

- Педагоги.

Правове забезпечення освітньої статистики в Україні

В Україні збір і обробка освітніх статистичних даних регулюється Законом України «Про державну статистику» [4], Законом України «Про освіту» [5], вітчизняною статистичною методологією. Відповідно до статті 3 Закону України «Про державну статистику», державна статистична політика спрямована на створення інтегрованої системи обліку та статистики на всій території України та її адаптацію до міжнародних стандартів та методології. Статтею 11 визначені державні статистичні органи:

- спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у галузі статистики, створений відповідно до статті 106 Конституції України;

- територіальні державні статистичні органи Республіки Крим, областей, районів та міст, створені та підпорядковані спеціально уповноваженим центральним органам виконавчої влади у галузі статистики відповідно до законодавства;

- функціональні державні статистичні органи – підприємства, організації та

установи, створені та підпорядковані спеціально уповноваженим центральним органам виконавчої влади у галузі статистики відповідно до законодавства.

Ці органи утворюють єдину систему органів державної статистики.

У свою чергу, статтею 72 Закону України «Про освіту» передбачено ширший обсяг первинної статистичної інформації.

Зокрема, освітня статистика має включати:

- статистичні дані центрального органу виконавчої влади у сфері статистики про систему освіти і ринок праці;

- статистичні дані, отримані шляхом оброблення деперсоналізованої інформації про здобувачів освіти;

- статистичну інформацію, отриману за результатами моніторингових досліджень якості освіти;

- статистичні показники, що відображають стан системи освіти.

При цьому центральний орган виконавчої влади у сфері статистики здійс-

нює збір первинної статистичної інформації у сфері освіти та її оброблення. Перелік показників, порядок збору та методика оброблення статистичної інформації у сфері освіти погоджуються з центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки».

Передбачено вільний доступ до деперсоналізованих статистичних відомостей через мережу Інтернет.

Важливою є також стаття 74 зазначеного Закону щодо єдиної державної електронної бази з питань освіти, яка визначає, що «у системі освіти діє Єдина державна електронна база з питань освіти – автоматизована система, функціями якої є збір, верифікація, оброблення, зберігання та захист інформації про систему освіти».

Складовими Єдиної державної електронної бази з питань освіти є:

- Реєстр суб'єктів освітньої діяльності;
- Реєстр документів про освіту;
- Реєстр сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання;
- Реєстр студентських (учнівських) квитків.

Уся інформація, що міститься в Єдиній державній електронній базі з питань освіти, крім персональних даних та інформації з обмеженим доступом, має бути доступною у форматі відкритих даних, у тому числі з урахуванням потреб осіб з порушенням зору.

Закон «Про освіту» передбачає функціонування чотирьох освітніх реєстрів:

- Реєстр надавачів освітніх послуг;
- Реєстр документів про освіту;
- Реєстр сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання;
- Реєстр студентських/учнівських квитків.

Побудова освітньої статистики на базі державних реєстрів

На основі реєстру закладів освіти має бути побудована статистика освітніх закладів, яка включатиме первинну статистичну інформацію про здобувачів освіти, педагогів, приміщення, обладнання і показники результатів навчання. Взаємодія системи статистики з Реєстром показана на рис. 1.

Пропонована система освітньої статистики суттєво відрізняється від ниніш-

ньої. Передбачається, що відтепер не Державний комітет статистики України, а саме Інститут освітньої аналітики буде збирати первинні статистичні відомості. Ці відомості мають бути достатньо деталізовані. Зараз же за відомими статистичними формами збирається узагальнена статистика, достатня для оцінки та прогнозування соціального-економічного розвитку держави

Рис. 1. Реєстр закладів освіти та освітня статистика

на макрорівні. Освітянам же потрібні більш детальні дані, зокрема статистика про якість освіти.

З іншого боку, збір первинних статистичних відомостей не повинен порушувати право приватності, гарантоване статтею 32 Конституції України. Конфіденційна інформація про особу та її персональні дані не можуть бути складовою первинних статистичних відомостей.

Сьогодні проходить перший етап цієї трансформації, здійснюються заходи щодо створення детальної статистики сфери середньої та вищої освіти, а наступного року планується створення підсистеми фінансової звітності університетів. Така статистика відповідно до зазначеної програми ООН повинна включати не тільки загальні відомості, але й відомості про якість освіти на різних рівнях. В підсумку освітні управлін-

ці, дослідники освіти матимуть змогу побачити в Реєстрі кожну, навіть початкову школу, кількість учнів, характеристику приміщень, обладнання, зокрема, кількість комп'ютерів в цій школі, кількість вчителів, їх категорії, звичайно, без персональних даних.

Збір первинних статистичних відомостей має бути переведений в електронну форму на основі Інтернет-технологій (рис. 2).

Формування спектру освітніх інформаційних послуг, що надаються із залученням даних Реєстру, приведено на рис. 3.

Дуже важливо зробити систему відкритою, доступною для дослідників освіти. Має бути портал відкритих даних із сервісами, зручними для користувачів різного рівня, в т.ч. дослідників.

Наступними кроками має стати інтеграція систем із Реєстром документів

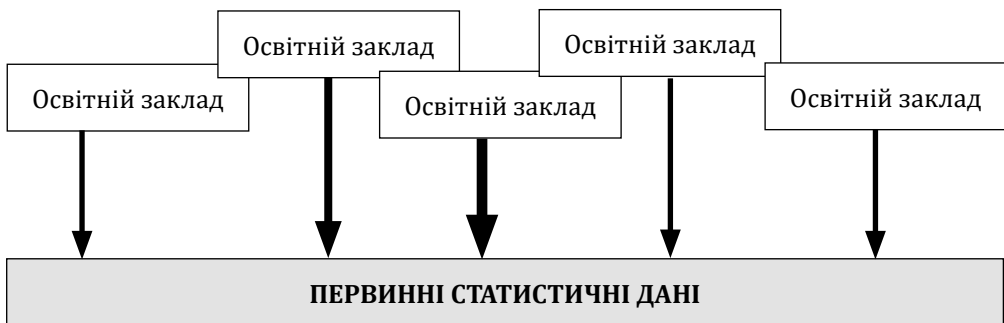

Рис. 2. Збір первинних статистичних відомостей

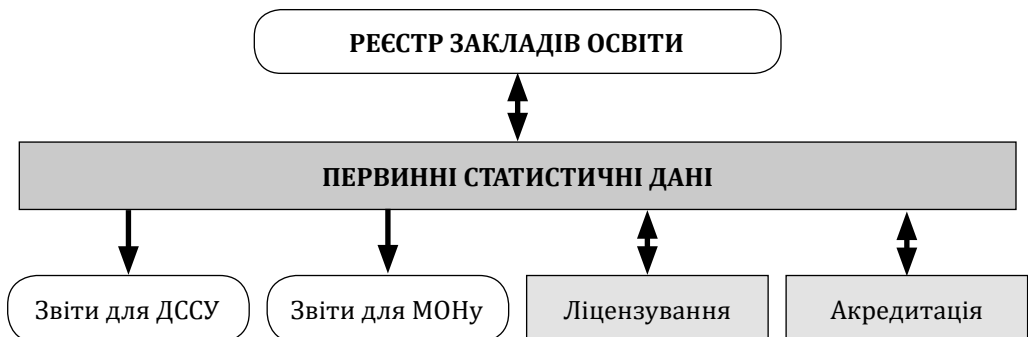

Рис. 3. Формування освітніх інформаційних послуг із залученням даних Реєстру

про освіту, реєстром студентських та учнівських квитків.

Безумовно, цікавим для дослідників буде дослідження якості освіти. У перспективі розвиток освітньої статистики передбачає впровадження електронної освітньої картки особи (історія освіти; поточний процес навчання; дипломи випускників) – електронного докумен-

та, який належить особі і лише знеособлені (деперсоналізовані) дані будуть надаватися для досліджень. Лише після досягнення цього рівня можна буде стверджувати, що в Україні створена система освітньої статистики, яка відповідатиме міжнародним стандартам і забезпечуватиме поступальний розвиток сфери освіти.

Список використаних джерел

1. Ковтунець В. В. Освітня статистика в Україні: стан і шляхи розвитку / В. В. Ковтунець. – К.: НОРА-ДРУК, 2015. – 32 с.
2. Hanushek E., Wößmann L. The Role of Education Quality for Economic Growth, World Bank Policy Research Working Paper, Vol. 4122, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/7154/wps4122.pdf?sequence=1>.
3. Medium-Term Strategy 2014–2021. Published by: UNESCO Institute for Statistics P. O. Box 6128, Succursale Centre-Ville Montreal, Quebec H3C 3J7 Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesdoc.unesco.org/images/0023/002312/231219e.pdf>.
4. Про державну статистику : Закон України від 17.09.1992 № 2614-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 43. – Ст. 608 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2614-12>.
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2017. – № 38-39. – Ст. 380 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.